

Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'sinde Eczacı Kalfalarının Örgütlenme Girişimleri (1912-1949)

Pharmacy Assistants' Endeavours in Establishing Vocational Associations in Ottoman and Republican Turkey (1912-1949)

Eyüp Talha Kocacık¹ , Emre Dölen²

Bu makale, XII. Eczacılık Tarihi Toplantısı'nda (Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, 1-3 Haziran 2016) "Eczacı Kalfalarının İlk Örgütlenme Girişimleri" başlığıyla sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

¹Eczacı, Kocacık Eczanesi, Sağlık Cad. No: 3/L Adapazarı, Sakarya, Türkiye

²Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi, İstanbul, Türkiye

ORCID: E.T.K. 0000-0002-6667-1339;
E.D. 0000-0002-3670-3627

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Eyüp Talha Kocacık,
Kocacık Eczanesi, Sağlık Cad. No: 3/L Adapazarı,
Sakarya, Türkiye

E-mail/E-posta: eyuptalha@kocacik.com

Başvuru/Submitted: 01.01.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:
21.03.2019

Son Revizyon/Last Revision Received:
03.04.2019

Kabul/Accepted: 02.05.2019

Online Yayın/Published Online: 03.07.2019

Atf/Citation:

Kocacık, Eyüp Talha ve Emre Dölen. "Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'sinde Eczacı Kalfalarının Örgütlenme Girişimleri (1912-1949)." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 20, 2 (2019): 75-102.
<https://doi.org/10.26650/oba.506379>

ÖZ

Bu makalenin amacı, bugüne kadar eczacılık tarihi açısından incelenmemiş olan kalfalık kurumu ve eczacı kalfalarının Osmanlı döneminde başlayan örgütlenme girişimleri konusunda yeni bilgiler ortaya koymaktır. Eldeki bilgiler ışığında eczacı kalfalarının ilk örgütü olması muhtemel olan ve 1912'de kurulan *İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti*'nden başlayarak 1949 yılına kadarki eczacı kalfaları cemiyetleri incelenmiştir. Osmanlı döneminde *İttihad* ve *Terakki Cemiyeti* ile başlayan değişik meslek mensuplarının kendi aralarında örgütlenme veya başka bir deyimle "birleşme" çabalarının bir yansıması olarak 1912 yılında *İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti* kurulmuştur. Savaş yıllarının zorlukları ve eczacı kalfalarının dağıntık vaziyette olması cemiyetin ömrünün kısa olmasına neden olmuştur. 1919 yılında *Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemini Cemiyeti* adında sosyalist tabanlı ikinci bir cemiyet kurulmuşsa da çeşitli nedenlerden dolayı kısa sürede dağılmıştır. Cumhuriyet'in ilânından sonra eczacı kalfaları 1932 yılında İzmir'de *Eczacı Kalfaları Cemiyeti* adı altında örgütlenmiş ve bu girişimin hemen ardından 1933 yılında İstanbul'da *Pratik Farmakoloğlar Birliği* kurulmuştur. 1949 yılına gelindiğinde de yine İstanbul'da *Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği* kurulmuş ve şubeleşme çalışmalarında bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Eczacı kalfası, eczacı kalfası cemiyetleri, *Aydınlık* dergisi, eczacılık tarihi, Türkiye'de eczacılık

ABSTRACT

The present article aims to present the endeavours of pharmacy assistants in getting together in establishing vocational organisations in Turkey in the first half of the 20th century. The *İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti* (Istanbul Pharmacy Workers' Association) founded in 1912 was probably the first of such associations. It was established in the last decade of the Ottoman Empire in line with the policy of the *İttihad* and *Terakki Cemiyeti* (Committee of Union and Progress). The policy promoted the creation of unions by the members of various occupations, that is "unifying" them in distinct vocational groups. The 1912 association was short-lived because of the challenges of the

Balkan Wars and the dispersal of pharmacy assistants within the city. In 1919, a socialist oriented organization, entitled *Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemini Cemiyeti* (International Society of Licenced and Unlicenced Pharmacy Employees) was founded, but it was disbanded within a short period. After the proclamation of the Republic, pharmacy assistants formed the *Eczacı Kalfaları Cemiyeti* (Association of Pharmacy Assistants) in 1932 in İzmir, and immediately afterwards, the *Pratik Farmakoloğlar Birliği* (Union of Practical Pharmacologists) was established in İstanbul. In 1949, the *Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği* (The Union of Pharmacy Pharmacy Assistants of Turkey) was founded in İstanbul, and it tried to spread over the country by opening branch offices in different cities.

Keywords: Pharmacy assistants, associations of pharmacy assistants, *Aydınlık* magazine, history of pharmacy, pharmacy in Turkey

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına kadar, eczanelerde kalfa olarak istihdam edilen personelin sosyal haklarını, çalışma düzenini, örgütlenme faaliyetlerini konu almaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda işçi hareketleri İkinci Meşrutiyet'e kadar oldukça sınırlıdır. Gerçek anlamda işçi derneğine rastlanmamakla beraber 1866 yılında, amacı “fakir işçilere, din ve milliyet farkı gözetmeksizin iş bulmak ve gerekli iş araçlarını sağlamak” olan *Ameleperver Cemiyeti* adında bir cemiyet kurulmuştur.¹ İkinci Meşrutiyet'ten önce sosyalist düşünce Müslümanlar arasında sadece çok küçük bir aydın grubunun dikkatini çekmiş² sonraki dönem içinde de 1925 yılına kadar sol akımlar, halk hareketi olmaktan uzak, aydın çevrelerinde kalmıştır.³ Avrupa'daki işçi hareketleri, sanayileşmenin hızlı şekilde gerçekleşmesiyle birlikte ortaya çıkmış ve zaman içerisinde güçlenmiştir.⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nda ise sanayi devriminin yaşanmaması işçi sınıfının ve örgütlenmesinin oluşmasını geciktirmiştir.⁵

İkinci Meşrutiyet'ten doğan “siyasal boşluk” ve özgürlük ortamı, ülkede birçok alanda örgütleri, birlikleri ve sendikal gelişmeleri beraberinde getirmiştir. İşçiler arasında oluşmaya başlayan örgütsel hareketlerin sonucunda imparatorluğun birçok yerinde grevler yapılmıştır.⁶ Oluşan bu özgürlük ortamı sadece sosyalist tabanlı işçi birliklerinin kurulmasının değil, bazı meslek örgütlerinin kurulmasının da önünü açmıştır.

Yabancı ve gayrimüslim hekimler tarafından kurulmuş olan *Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhâne*'ye Türk hekimlerinin girmesi fiilen engellendiğinden Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte her çevreden hekimler kendi cemiyetlerini kurma girişiminde bulunmuşlardır.⁷ İstanbul hastanelerinde çalışan sivil hekimlerin özlük haklarını savunmak için 1908 yılında *Etibba-yı Mülkiye-i Osmaniye Cemiyet-i İttihadiyesi*,⁸ yine 1908 yılında askeri hekimler tarafından *Etibba-yı Askeriye-i Osmaniye İttihad Cemiyeti*⁹ gibi cemiyetler kurulmuştur.

1 Özge Unsur, “Şefik Hüsnü Değmer: Türkiye Sol Hareketi İçindeki Yeri ve Görüşleri,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı, 2003), 9.

2 Paul Dumont, “20. Yüzyıl Başları Osmanlı İmparatorluğu İşçi Hareketleri ve Sosyalist Akımlar Tarihi Üzerine Yayımlanmış Kaynaklar,” *Toplum ve Bilim* sayı 3 (Güz 1977): 31.

3 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925)* (İstanbul: BDS Yayınları, 1991), 23.

4 Zafer Toprak, “Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti,” *Toplum ve Bilim* sayı 40 (Kış 1988): 141.

5 İşçi sınıfını sadece sanayi devriminin bir sonucu olarak fabrikalarda çalışan mavi yakalıları olduğu fikrini kabul etmeyen görüşler de bulunmaktadır. Bkz. Y. Doğan Çetinkaya, “Sefaletten İhyaya: Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi ve E. P. Thompson,” *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar* sayı 17 (Bahar 2014): 206-208.

6 1908 öncesi demiryolu, tersane Tütün Rejisi, Şirket-i Hayriye gibi yoğun işçi çalıştıran işyerlerinde zaman zaman toplu tavır konduğu görülmüşse de uzlaşma kısa sürede sağlanmış, günlük yaşam etkilenmemiştir. Bkz. Toprak, “Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine,” 141. 1908 öncesindeki iş bırakma eylemlerinin ve grevlerin kısa sürmesi ve günlük yaşamı etkilememesinin en önemli sebebi örgütlü hareket edilmemesi yahut sendikal bir öncülüğünün olmamasıdır. Bkz. Kadir Yıldırım, “Balkan Savaşları'nın Osmanlı'da İşçi Hareketleri Üzerindeki Etkileri,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12, 2 (Kış 2012): 218.

7 Şeref Etker, *İkinci Meşrutiyetin Tabip Örgütleri* (İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2017), 11-12.

8 Şeref Etker, *İkinci Meşrutiyetin*, 99.

9 Şeref Etker, *İkinci Meşrutiyetin*, 120.

Eczacı meslek örgütlerine baktığımızda 1863 tarihinde İstanbul'daki eczane sahipleri tarafından *Société de Pharmacie de Constantinople* [*Cemiyet-i Eczacıyan der Asitâne-i Aliyye*] adında bir cemiyet kurulmuş¹⁰ ve 1868 yılına kadar faaliyet göstermiştir.¹¹ Bir süre faaliyette bulunmayan cemiyet 1879 yılında 210 kayıtlı üyeyle tekrar faaliyet göstermeye başlamıştır. Kayıtlı üyelerin sadece ikisi Türk eczacıdır. Meşrutiyet'e doğru sayıları giderek artan¹² Türk eczacılar Meşrutiyet ile birlikte milli karakterde bir cemiyet kurma girişiminde bulunmuşlar ve 1909 yılında *Devlet-i Osmaniye Eczacıları Cemiyeti*'ni kurmuşlardır.¹³ Hekim ve eczacı cemiyetleri "hürriyetle" oluşan özgürlük ortamında ortaya çıkmıştır. Her iki meslek grubunun cemiyetleri de meslektaşlar arasındaki bağı güçlendirmek, özlük haklarını sağlamak gibi düşüncelerle kurulmuştur. Hekimlik ve eczacılık meslekleri içerisinde ne Meşrutiyet'ten önce ne de sonra sosyalist tabanlı bir cemiyetin oluşumu bilinmektedir.¹⁴

26 Şubat 1910 tarihinde yayımlanan *Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi*, işçiler arasında birçok cemiyetin kurulmasını tetiklemiştir.¹⁵ Bu cemiyetlere örnek olarak *Ekmekeçi Esnafı Amele Cemiyeti* (19 Mayıs 1910), *Markasyan Deniz Amelesi Cemiyeti* (23 Şubat 1911), *Hammal Esnafı Cemiyeti* (30 Ağustos 1911) gibi cemiyetler gösterilebilir.

Eğitim

Turhan Baytop 1987'de yayınlanan bir makalesinde¹⁶ *Bilumum Eczacı Müstahdemini ile Eczacı Mektebi Müdavimi Cemiyeti* adında bir cemiyetin 1908 yılında kurulmaya çalışıldığından söz etmiştir. Baytop, cemiyet için *İkdam* gazetesindeki bir haberi kaynak göstermektedir. Makalenin yayınladığı tarihten bu yana, adı geçen cemiyetin varlığı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1852 yılından yayınlanan *Nizamnâme-i Eczacıyan der Memalik-i Osmaniye* ile getirilen düzenlemeye göre, eczacı olmak isteyenler en az altı yıl bir eczanede çırak olarak çalıştıktan (staj yaptıktan) sonra üç yıl Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de teorik eğitim alarak

10 Turhan Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları* (İstanbul: Sinangil Matbaası, 2000), 21-22.

11 Turhan Baytop, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Eczacılık Cemiyetleri," *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri* içinde, yay. haz. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: Edebiyat Fakültesi ve IRCICA, 1987), 145.

12 1867 yılında açılan Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye ilk mezunlarını 1872 yılında vermiştir. Bu mektepte sivil eczacı yetiştirilmektedir. Başlangıçta mezunların yüzde 2'sinin Türk olduğu, zamanla bu oranın yüzde 20'lere çıktığı görülmektedir. Bkz. Naşit Baylav, *Eczacılık Tarihi* (İstanbul: Yörük Matbaası, 1968), 219-227. Sayının artmasında eczane sahibi Türklerin eczanelerine staj yapmak için Müslüman-Türk öğrencilerini alması etkili olmuştur.

13 Eyüp Talha Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin Özetli Bibliyografyası ve Değerlendirmesi* (İstanbul: Eczacılık Tarihi Araştırma Derneği, 2016), 7.

14 Eczacıların eczane sahibi olmaları, hekimlerin de ağırlıklı olarak askeri hekimlik ve özel muayene sahipliği yapıyor olmaları bu tür teşekküllerin oluşmasını engellemiş olabilir.

15 Toprak, "Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine," 142.

16 Turhan Baytop, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde," 152.

eczacı olabilmekteydi.¹⁷ 1909 yılında Eczacı Mektebi'nin açılmasıyla eğitim öncesi çalışma kaldırılıp, eğitim sırasında yahut mezuniyetin ardından bir yıl staj yapma zorunluluğu getirilmiştir.¹⁸

Turhan Baytop'un makalesinde adı geçen cemiyet kurulduysa bile, eğitim öncesi staj mecburiyetinin kaldırılmasından dolayı faaliyetine devam edememiş olabilir. Cemiyetin adında geçen "Eczacı Mektebi" ifadesi ise kronolojik olarak mümkün değildir; zira Eczacı Mektebi 1909 yılında kurulmuştur.

Bu makalede, *Bilimum Eczacı Müstahtemini ile Eczacı Mektebi Müdavimi Cemiyeti* bugünkü bilgilerin azlığı sebebiyle eczacı kalfaları cemiyetlerine dâhil edilmemiştir.

İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti (18 Temmuz 1912)

Bugüne kadar hiçbir katalog veya kütüphanede tespit edilemeyen bir broşürde¹⁹ *İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti*'nin kuruluşundan bahsedilmektedir. (Şekil 1 ve Şekil 2). Broşürün Latin harflerine çevirisi EK 1'de verilmiştir. Buradaki bilgilere göre cemiyet 265 numaralı ruhsatname ile resmi olarak 18 Temmuz 1912 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. 1910 yılında yayımlanan *Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi* uyarınca kurulan birçok işçi cemiyetinden biri olduğu söylenebilir. Broşürdeki şu ifadeler, eczacı kalfaları tarafından kurulan bu cemiyetin amaçlarını açıkça göstermektedir:

Menafi-i maddiye ve maneviye-i mesleğimize cidden müdafaa eyleyerek iş saatlerini tenkis [azaltma], maaşatı tezyid [arttırma] velhasıl biz eczacı işçilerini insanlara layık bir surette yaşatmak çarelerine tevessül edeceğimiz kalben ümit eyeriz.²⁰

Eczacı kalfaları tarafından sosyalist eğilimli olarak kurulan bu cemiyet hakkında broşürdeki bilgilerin dışında başka bir bilgiye sahip değiliz. Broşürün sonuna, nizamnamesinin üyelikle ilgili iki maddesi eklenmiştir:²¹

Madde beş: Bilatefrik [Ayırmaksızın] cins ve mezhep her eczacı işçisi azayı cemiyetden olabilir.

Madde altı: Cemiyete kaydolunacak her aza için yalnız bir defaya mahsus olmak üzere kaydiye on kuruş ve mahiye [aylık] dahi beş kuruş taksiyat vermek mecburidir.

17 Nuran Yıldırım, "Nizamnâme-i Eczacıyan der Memalik-i Osmaniye Osmanlı Devleti'nde Eczacılar Nizamnâmesi-1852," *IV. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildirileri (4-5 Haziran 1998; İstanbul)* içinde, ed. Emre Dölen (İstanbul: Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, 2000), 54.

18 Nuran Yıldırım, "Dârülfünûn-ı Osmanî Tıp Fakültesi Eczacı Mektebi Öğrencilerine Ait Kabulnâmeler ve Şehâdetnâmeler," *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri (20-21 Eylül 1990; İstanbul)* içinde (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999), 243.

19 Emre Dölen koleksiyonundadır. *İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımızı* (Dersaadet: Arşak Gorayan Matbaası, 1328 [1912-13], 3 s.

20 *İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımızı*, 2.

21 *İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımızı*, 3.

Yine broşürde belirtildiğine göre cemiyetin merkezi Amele Merkezi Kulübü'nün bulunduğu yer olan Galata Yangın Kulesi Meydanı, Cami Sokağı, Ragıp Paşa Hanı, No. 4'tür.

Şekil 1 (üstte) ve Şekil 2 (altta)

İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımıza. Arşak Garoyan Matbaası, Dersaadet, 1328 [1912-13], 3 s. (Emre Dölen koleksiyonu).

Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemîni Cemiyeti (1919)

II. Meşrutiyet'in ilânıyla artışa geçen işçi hareketleri ve örgütlenmeleri, Balkan Savaşları'nın (1912-1913) başlamasıyla birlikte adeta sessizliğe bürünmüştür. Balkan Savaşları'nın hemen ardından patlak veren I. Dünya Savaşı da işçi hareketleri açısından menfi bir ortam doğurmuştur.²² Savaşın bitmesinin ardında mütareke ve işgal ortamıyla birlikte ortaya çıkan siyasal idare boşluğu, işçi hareketlerinin tekrar oluşmasını sağlamıştır. İşte bu şartlarda oluşan diğer bir eczacı kalfaları cemiyeti de *Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemîni Cemiyeti*'dir.

Bu cemiyetle ilgili bilgilerin tamamını 1922 yılında *Aydınlık* dergisinde çıkan "Eczacılar" başlıklı yazıdan öğrenmekteyiz.²³ Yazının Latin harflerine çevrilmiş hali EK II'de verilmiştir. Yazı, kalfalık kurumu ve İstanbul'da bulunan kalfaların etnik kökenlerine göre sayıları, aldıkları maaşlar, cemiyetin durumu, eczane ve ecza depolarının sayıları gibi birçok farklı bilgileri içermektedir.

Aydınlık dergisinde çıkan yazının yazarı belli olmamakla birlikte yazıdaki ifade netliği ve verilen bilgilerin özelliği bir eczacı kalfası tarafından yazılmış olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.²⁴ *İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti* ve *Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemîni Cemiyeti* hakkında bugüne kadar burada bahsedilen bilgiler dışında herhangi bir bilgiye veya yazıya tesadüf edilememiştir. Bu durum her ne kadar bu makalenin orijinalliğini gösterse de bilgi ve belge yetersizliği birçok konuyu açıklığa kavuşturamaya yetmemektedir. Bu nedenle kalfalık kurumu ve kalfa cemiyeti, tartışma bölümünde değerlendirilmiştir.

1919 yılında Rum eczacı kalfalarının girişimleriyle kurulan cemiyetin 200'e yakın üyesi olup üyelerin yaklaşık olarak üçte ikisini Rum, kalan üçte birini de Ermeni, Türk ve Musevi eczacı kalfaları oluşturmaktadır.²⁵ Cemiyetin adında da geçen "Diplomalı ve Diplomasız" ifadesi eczacı kalfalarının, kalfalık mesleği için diploma alabildiklerini göstermektedir.²⁶ Yazıda cemiyetin idare heyetinde diplomalı eczacı kalfalarının üç dönem boyunca çoğunlukta olduğu ve bu durumun cemiyetin dağılmasına neden olduğu şu sözlerle vurgulanmaktadır:

22 Yıldırım, "Balkan Savaşları'nın Osmanlı'da," 229.

23 "Eczacılar," *Aydınlık*, sayı 10, 1 Teşrin-i Sâni 1922 [1 Kasım 1922], 267-270.

24 1 Mayıs 1923 tarihinde *Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası* adına bildiri dağıtılmış ve bildiri dağıtan işçi ve işçi liderleri tevkif edilmiştir. Tevkif edilen isimler arasında Eczacı Mektebi talebesi Vasıf [Onat] ve eczacı çırağı Galip isimleri görülmektedir. Tunçay, bu isimler için "Aydınlık risalesi muharrirleri" diye bahsetmektedir. Buradan hareketle bu yazının muharriri olarak eczacı çırağı Galip'i göstermek yerinde olacaktır. Bkz. Mete Tunçay, *Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler* (İstanbul: Belge Yayınları, 1982), 316.

25 "Eczacılar," 269.

26 Bugüne kadar eczacılık ve tıp tarihi çalışmalarında eczacı kalfalarının diploma aldıklarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu diplomaların Eczacı Mektebi, yabancı misyon okulları veya hastaneler tarafından kalfalara yönelik bir kurs düzenlenerek verilmiş olma ihtimali düşünülebilir.

Fakat müessisleriyle [kurucularıyla] idare heyetine geçirilenlerin sendikalarımıza bigâne olmaları, diğer cihetten menfaatperest bazı diplomalı azanın patronlarının dahl ü âhi veçhile [etkisiyle] bu cemiyette icra-yı tefvize [dağıtmaya] başlamaları, henüz kâfi derecede şuur sahibi olamayan kitlenin matud lakaydisi her taraf burjuva azasının bu yeni doğmağa başlayan işçi birliğini devirmeye ve dağıtmağa bütün kuvvet ve desiseleriyle çalışmaları ve nihayet bir sürü havaî masraflar sebebiyle uzun müddet yaşamayarak nihayet inhilâl etmiştir [son bulmuştur]. Şayan-ı dikkat ve diğer bilumum teşkilâtlar için bir ders-i ibret teşkil eden cihet şudur ki bu cemiyet teşekkülünden inhilâlüne değin üç defa değiştirdiği idare heyetlerinde ekseriyet-i mutlaka, (5/7) nisbetinde olmak üzere daima göğüslerinde birer küçük patron kalbi çarpan diplomalıları elinde kalmış ve hatta bunların içinde patronların metbu' bir hizmetkârı [hizmetine tabi] olarak sırf eylediği faaliyete mükâfaten bilahare eczahane satın alacak kadar altuna gark edilen kalfalar bile bu idare heyetlerinde yer bulmuşlar ve mühim rol oynamışlardır".²⁷

Kalfa cemiyeti içerisinde başlayan sorunlar nizamnamede yapılan bazı değişikliklerle giderilmeye çalışılmıştır. Yapılan değişiklik ve sonucu şu şekilde ifade edilmektedir:

Bu suretle yeniden bu sendikaya hayat ve faaliyet vermek isteyen birkaç şuurlu işçi, diğer işçiler tarafından, sırf patron uşaklarının kasden bıraktıkları fena tesir ve tecrübe neticesi olarak itimatsızlık ve lakaydi ile karşılanmışlar ve acı tecrübelerden sonra idare ve kontrol heyetlerinin kapıları diplomalıları mutlak suretde kapanmış olmasına ve nizamnameye bu heyetlerin yalnız diplomasız müstahdemînin dâhil olabileceğine dair maddeler konmuş, olmasına rağmen (27) kişiden fazlasını toplayamamış ve nihayet bunlarda son zamanlarda dağılmışlardır".²⁸

Yukarıdaki satırlarda diplomalı kalfaların nizamname gereğince cemiyet idaresine alınmayacak olmaları üye kalfaların tutumunu etkilemiş ve cemiyetin 27 üyesinin kaldığı belirtilmiştir. Buradan hareketle dönemin eczacı kalfalarının büyük bir çoğunluğunun (en azından bu cemiyete üye olan kalfaların) diploma sahibi olduğu anlaşılmaktadır. *Aydınlık*'tan öğrendiğimiz bu bilgilerin dışında cemiyetin dağılmasına ilişkin Bulgar Komünist Partisi'nin Türkçe haftalık olarak yayımlanan *Ziyâ* gazetesinde²⁹ (Şekil 3) çıkan aşağıdaki haber farklı bir durumu da gözler önüne sermektedir.

İstanbul Eczacı Amelesinin Lakaydisi Yüzünden Dağılan Bir Teşkilât.

Eczacı Müstahdemî Cemiyeti heyet-i idaresini teşkil eden işçilerin biri Yunan, biri Rus, biri İngiliz şubesinden olduğundan ve diğer ikisi Osmanlı teb'ası, heyet-i idare azası ise cemiyet nizamnamesi mucibince bir cemiyeti idareye hakları olmadığına ecnebi teb'asına mensup arkadaşlar bir mesuliyet altında kalmaktan korktuklarından ve yerlerine kabul edecek kimse bulunmadığından bahisle mevcut 33 kûsur lirayı sendika namına bankaya vereceklerini ve bir senet mukabilinde ise evrakı Beynelmilel İşçileri Birliği'ne tevdi ve

27 "Eczacılar," 269.

28 "Eczacılar," 270.

29 Bu gazete 1920-1923 yılları arasında haftalık olarak Sofya'da yayımlanmıştır. Toplam 109 sayı yayımlanmış ve son sayısı 3 Ağustos 1923 tarihlidir. Koleksiyonu Türk Tarih Kurumu Arşivi'ndedir. Bkz. Mete Tunçay, *Eski Sol Üzerine*, 222-223.

teslim edebileceklerini söylemişlerdir.

İstanbul eczacı amelesinin lakaydisi böyle kıymetli olmağa müstefit bir silâhı elden kaçırıyor demektir. Teşkilât mevcut olmayan yerlerde teşkilât yapmağa, yoktan var etmeğe çalışan böyle bir devirde mevcut teşkilâtı bozmak, bahusus [özellikle] münevver addedilen bir amele zümresi için ne kadar ayıptır!³⁰

Şekil 3. Ziyâ gazetesi. Sene 2, Sayı 45, 27 Eylül 1922.

Ziyâ'daki habere ilişkin değerlendirmede, değiştirilen nizamnameye göre Osmanlı tebaasından olmayanların idare heyetine giremeyecekleri anlaşılmaktadır. Haberin yayımlanma tarihi (27 Eylül 1922) göz önüne alındığında 1919 yılında Rum eczacı kalfalarının çabalarıyla kurulan *Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemini Cemiyeti*'nin Eylül 1922 yılında kapandığı söylenebilir. Bu tarihten sonra sosyalist tabanlı eczacı kalfası cemiyetlerine tesadüf edilememişse de kalfaların dernekleşme çabaları devam etmiştir.

Eczacı Kalfaları Cemiyeti (1932)

Cumhuriyet döneminde farklı tarihlerde (1933'te *Pratik Farmakoloğlar Birliği*, 1949'te *Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği*) İstanbul'da dernekleşmeye çalışan kalfalar, İzmir'de de bir cemiyet kurmuşlardır. Eczacı kalfalarının İstanbul'dan sonra cemiyet olarak ilk karşımıza çıktığı yer İzmir'dir. 1932 yılında İzmirli eczacı kalfaları *Eczacı Kalfaları Cemiyeti* adında bir cemiyet kurmuşlardır. 1 Mart 1933 tarihinden başlayarak *Pratisien Farmakoloğ* adında aylık olarak yayımlanan bir dergi çıkarmaya başlamışlardır (Şekil 4). Cumhuriyet ile birlikte ülkede her alanda yapılan değişiklik ve yenileşme hareketlerine uygun olarak, eczacılar "eczacı" unvanı yerine "farmakoloğ" unvanını kullanmaya başlamış, bu adı içeren bir birlik kurmuş ve dergi çıkarmışlardır.³¹ Dönemin kalfaları da kendi dergilerinde bu ismi kullanmışlardır.

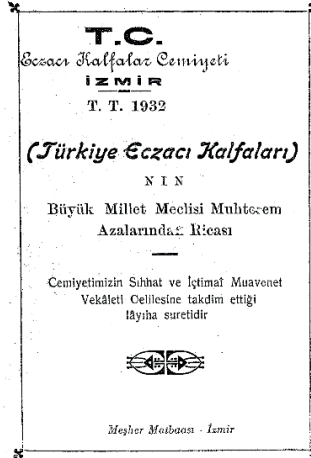
30 "İstanbul Eczacı Amelesinin Lakaydisi Yüzünden Dağılan Bir Teşkilat," *Ziyâ*, 27 Eylül 1922, 2.

31 Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin Özeti*, 8.

İzmirli eczacı kalfalarının 1933 yılında Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti'ne ve TBMM'ne gönderdikleri bir layihadan³² ilk defa bu isimde bir cemiyetin kurulduğu anlaşılmaktadır. Layihada Anadolü'da eczane azlığından bahsedilerek eczacı kalfalarının bilimsel bir imtihandan geçirilip ve pratik bilgilerine bakılarak eczacı muavini yapılmalarının ve on sene süreyle kalfalık yapanlara eczacı unvanının verilmesinin uygun olacağı belirtilmektedir (Şekil 5).

Şekil 4. Pratisien Farmakoloğ'un ikinci sayısının (Sene 1, sayı 2, 1 Nisan 1933) dış ve iç kapağı. Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin Özeti*, 8.

Şekil 5. İzmirli eczacı kalfalarının 1933 yılında Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti'ne ve TBMM'ne gönderdikleri bir layiha (bkz. dn. 33).

32 *Türkiye Eczacı Kalfaları'nın Büyük Millet Meclisi Muhterem Azalarından Ricası* (İzmir: Meşher Matbaası, 1933), 6 s.

Eczacı Kalfaları Cemiyeti tarafından yapılan bu girişim herhangi bir sonuç doğurmamıştır. Fakat aynı düşüncenin daha ileri tarihlerde de devam ettiğini görmekteyiz. 1950’li yıllarda kalfaların eczanesi ve diş hekimi olmayan kasaba ve köylerde eczacılık ve diş hekimliği yapabilmek için TBMM’ne müracaat ettiğinin haberleri gündeme gelmiştir.³³ Bu konuda herhangi bir uygulama yapılmamıştır.

Şekil 6. Pratik Farmakoloğlar Birliği İdare Heyeti.
“Pratik Farmakoloğlar Birliği,” *Farmakoloğ*, 3, 6 (1933): 685-686.

Pratik Farmakoloğlar Birliği (5 Mayıs 1933)

İzmir’deki kalfalar cemiyetinden sonra İstanbul’da da bir cemiyet kurulmuştur. 5 Mayıs 1933 yılında İstanbul’daki eczanelerde çalışan eczacı kalfalarının bir araya gelmesiyle bir

33 Bursa’da Halk Eczanesi sahibi Ecz. Kazım Yazgan’ın bu durumla ilgili meclise 9.2.1951 tarihinde gönderdiği dilekçesinde şunlara değinmiştir: “Dişçi ve eczacı kalfalarının permi alarak diş tabibi ve eczacı olabilmeleri için B.M.M’ne başvurmuş, uygun cereyanlardan geçerek Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarına da yollanmış. Bu gece Bursa Hekimleri Birliği yıllık kongresinde konuşuldu ve karar alındı. Ben eczacıyım. İlk Eczacı Talebe Cemiyeti başkanımı. 30 yıl evvelki üstadlar bile, medrese mollalarını mektebe almamıştı. Atatürk ve onun Büyük Millet Meclisi ilme hürmet etmişti. Bugün bir Milli Eğitim Bakanlığı var diye inanımız var. Eğer dilde kaleme ümmi, eğer karakter ve vicdanda ümmi, eğer bilgide ümmi bazı büyük elemanlarımızın esiri olanlar varsa, onlara Atatürk lanet edecektir. Tarih bu telyazımı bilsin diye yazdım. Atatürk inkılabına sadıklarla hürmetkârım diye yazdım.” Bkz. Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin*, 169.

toplantı yapılmıştır ve bir cemiyet kurulması kararlaştırılmıştır. Bu toplantıda kurucular heyeti belirlenerek, onlara nizamnamesinin hazırlanması görevi verilmiştir. 7 Eylül 1933 tarihinde Halkevinde ilk kongre düzenlemiş, divan başkanlığına Arif Bey, kâtipliğe Ahmet Nuri ve Bünyamin Beyler seçilmiştir.³⁴ Seçim sonunda idare heyeti şu şekilde belirlenmiştir (Şekil 6):

Reis: Ahmet Nuri Bey (Übeyt Ahmet Bey'in eczanesinde kalfa, Cağaloğlu).

İkinci Reis: Zühtü Bey.

Başyazıcı: Bünyamin Bey (Türkiye Eczanesi'nde kalfa).

Veznedar: Filip Bey (Vezneciler Eczanesi'nde kalfa, Vezneciler).

Muhasebeci: Yunus Bey (Hayvan Hastanesinden).

Aza: Yaver Bey.

Aza: Arif Bey.

Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği (11 Aralık 1949)

Bu birlik 1949'da İstanbul'da 11 eczacı kalfası tarafından kurulmuş ve 11 Aralık 1949'da birliğin tüzüğü kabul edilmiştir. Birlik, eczacı kalfalarının iş şartlarını iyileştirmek, kalfalar arası yardımlaşma ve kaynaşmayı sağlamak, İş Kanunu'ndaki haklardan kalfaların da yararlanmasını sağlamak gibi amaçlar çerçevesinde kurulmuştur.³⁵ Birliğin adresi Koca Mansur Sokak, No: 75/4 Şişli'dir. Kurucu kalfaların isimleri şöyledir:

Fethullah Özsoydan; Küçükpazar Eczanesi'nde kalfa.

Selahattin Özberkem; Ankara Eczanesi'nde kalfa.

Süheyla Ülgen; Ankara Eczanesi'nde kalfa.

Sabri Salman; İstanbul Eczanesi'nde kalfa.

Adem Fakir; İstanbul Eczanesi'nde kalfa.

Fehmi Benhür; Sarıgül Eczanesi'nde kalfa.

Ali Ferah; Cağaloğlu Eczanesi'nde kalfa.

Kenan Tunçatay; Şehremini Eczanesi'nde kalfa.

Hanefi Ünver; Şehremini Eczanesi'nde kalfa.

Ali Sağlam; Cağaloğlu Eczanesi'nde kalfa.

Mustafa Nahıncılar; Cağaloğlu Eczanesi'nde kalfa.

Birliğin, merkezi İstanbul'da olup ilk başkanı Ankara Eczanesi'nin kalfası Selâhattin Özberkem'dir. Elli ve daha fazla üyesi olan vilayetlere şube açılabilir. 31 maddelik tüzüğünde de (EK III) belirttiği gibi idare heyeti başkan, genel sekreter, muhasebeci ve veznedar olmak üzere beş kişiden oluşmaktadır. *Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği*'nin 16 maddeden oluşan *Yardım Sandığı Tüzüğü* de (EK IV) bulunmaktadır. Birliğin 1956 yılına

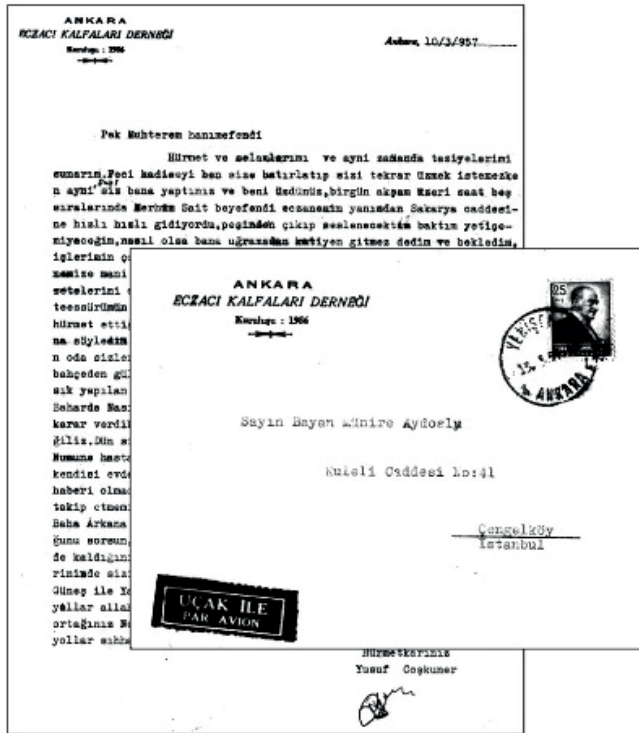
34 Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin*, 42; "Pratik Farmakoloğlar Birliği, *Farmakoloğ* 3, 6 (1933): 685-686.

35 "Türkiye Eczacı Kalfaları Derneğinin 1953 Yılı İdare Heyeti Çalışma Raporu," *Pratik Farmakoloğ* 1, 1 (Ocak 1954): 15; *Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği Tüzüğü* (İstanbul:1949), Madde 1.

gelindiğinde toplam 430 kayıtlı üyesi bulunmaktadır.³⁶ Birliğin Ankara’da bulunan şubesine ait antetli zarf ve mektup kâğıdı Şekil 7’de görülmektedir. Bu belgelerden görüldüğü gibi *Ankara Eczacı Kalfaları Derneği* bir şube olarak 1956 yılında kurulmuştur.

Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği 1954 yılında *Pratik Farmakoloğ* adında ayda bir yayımlanan mesleki ve içtimai bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Derginin birinci sayısının kapağı Şekil 8’de görülmektedir. Dergide her ne kadar birliğin, resmi yayın organı ifadesi bulunmasa da derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Selahattin Özberkem’dir. Özberkem, uzun yıllar birlikte başkanlık yapmıştır. *Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği*’nin 1953 yılı idare heyeti isimleri şöyledir:

Başkan: Selahattin Özberkem
Genel Sekreter: A. Yılmaz Sandalcı
Sekreter: Naum Burula
Muhâşip: Mehmet Birincikonuk
Veznedar: Refik İşin

Şekil 7. Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği'nin Ankara şubesine ait antetli zarf ve mektup kâğıdı (Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu)

36 *Türkiye Eczacı Kalfaları Derneğinin 1953 Yılı İdare Heyeti Çalışma Raporu*, 15.

Şekil 8. *Pratik Farmakoloğ* dergisinin kapağı.

Eczacı kalfalarının sicillerinin kayıt altına alınması için Eczacı Mehmet Fuat Mirel'in sahibi olduğu ve *Türkiye Eczacıları Cemiyeti*'nin yayın organı olan *Türk Eczacı Âlemi* gazetesinde 1929'da bir haber yayınlanmıştır.³⁷ Haberde eczanelerde çalışan muavin ve eczacı kalfalarının sicillerinin cemiyete gönderilmesi ve bunların sicil defterinde kayıt altına alınması istenmektedir. 1933 yılında *Türk Farmakoloğ Birliği* kalfaların sicillerinin toplanması için her eczaneye sicil defteri yaptıracağını ilân etmiştir.³⁸ Daha ileri tarihte de dernek üzerinden Sağlık Bakanlığı'na müracaat edilerek aynı uygulamanın sürdürülmesi ve *Türk Eczacıları Birliği*'ne bağlı eczacı odalarında kalfaların sicillerinin tutulmasını istenmiştir.³⁹ Sicil tutulması uygulaması bugün de eczanelerde "Personel Defteri" adı altında yapılmakta, eczane teftişi sırasında kontrol edilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

1 Teşrin-i sâni [Kasım] 1922 tarihli *Aydınlık* dergisinde çıkan "Eczacılar" başlıklı yazı bize bazı bilgiler vermektedir. Bu bilgilerin hem eczacılık tarihi araştırmalarına hem de eczacı kalfalarıyla ilgili yapılacak yeni araştırmalara ışık tutacağına inanıyoruz.

37 "Müteferrik Haberler - Türkiye Eczacıları Cemiyeti'nden," *Türk Eczacı Âlemi* 3, 3-4 (1929): 55.

38 Eyüp Talha Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin*, 39; "Eczane Sahibi Meslektaşlarımıza Bir Tamim," *Farmakoloğ* 3, 3-4 (1933): 637.

39 İdare heyeti, "Türkiye Eczacılar Birliği I. Bölge İstanbul Eczacı Odası Kongresi İdare Heyetinin Çalışma Raporu," *Pratik Farmakoloğ* 9, 104 (1962): 10.

1919 yılında kurulan *Beynelmilel Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemini Cemiyeti*'nin adında bulunan “diplomalı” ifadesi eczacı kalfalarının diploma sahibi olabildiğine işaret etmektedir. Buradan hareketle kalfalara Eczacı Mektebi'nde veya hastanelerde veya misyoner okul ve hastanelerinde belirli bir süre boyunca teorik ve pratik kurslar yapılarak sertifika verilmiş olabilir. Bir olasılık da eczanede belirli bir süreyle çalışma sonunda eczane sahibi eczacı tarafından ilgili kalfaya sertifika verilmiş olmasıdır.

Yazıda İstanbul'daki eczane, ecza deposu ve imalathanelerinin toplam sayısı yaklaşık 800 olarak verilmektedir. Ecza deposu ve imalathanesi olup İstanbul yakasında bulunanların sayısı 50'ye yakındır. Bu depoların içerisinde 8 ila 10 işçi çalışan yerlerin isimleri şunlardır: Beyoğlu Kanzuk Eczahanesi, İstanbul ve Beyoğlu'nda İngiliz Anonim Şirketi depoları, Sirkeci'de Beşir Kemal Eczahanesi, Meydancık'ta Ekrem Necib Deposu, Aksaray'da Edhem Pertev Eczahanesi, Beyoğlu'nda Maurice Faraggi Deposu. İmalathanelerin en yoğun olduğu yerler Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi), Galata, Sirkeci, Divan Yolu, Fatih ve Aksaray civarıdır.

Toplam eczane sayısı ortalama olarak 500-550 civarında olup, 1 ila 4 kalfa çalıştırmaktadırlar. İstanbul'da bu iş kolunda yaklaşık 1500 işçi çalışmaktadır. Bu işçilerin 400'ünü Rumlar, 400'ünü Ermeniler, 700'ünü de Türkler oluşturmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce baş kalfalar 2-3 lira, kalfalar 1-1,5 lira, çıraklar 20-40 kuruş haftalık alırken; savaştan sonra baş kalfalar 10-15 lira, kalfalar 7,5-10 lira, çıraklar 4-6 lira haftalık almaktadır.⁴⁰

Eczanelerde çalışan işçi sayısının ağırlıklı olarak 1 ila 2 arasında olduğu çok az sayıda eczanede 5 ila 10 arasında işçinin çalıştığı görülmektedir. Eczanelerin genel lokasyon dağılımı da birbirlerine uzak mesafelerde olduğu, bu durumun kalfaların bir teşkilât altında toplanmasının önüne geçtiği ifade edilmektedir.

Beyoğlu'nda çalışan kalfaların kendi gayretleriyle hafta tatili yaptıkları kaydedilmektedir.⁴¹ 1953 yılında yine İstanbul'daki eczacıların olur vermesi ve kalfaların çabalarıyla İstanbul'daki eczanelerde bir saatlik öğle tatili ve akşam saat 8'de eczane kapatma uygulaması yapılmıştır.⁴²

40 1922 yılında ekmek ortalama olarak 20 kuruşa satılmaktadır. Bkz. M. Emin Yolalıcı, “1922-1923 Yıllarında Samsun'da Fiyat Hareketleri (Belediye Meclisi Zabıt Defteri'ne Göre),” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cumhuriyetin 75. Yılı Özel Sayısı* 14, 42 (Kasım 1998): 143.

41 Hali hazırda eczanelerde kalfalara yönelik yasal olarak bir tatil zorunluluğu olmayıp mevcut iş kanunundaki çalışma saatleri geçerlidir. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde bölgesel olarak uygulanan talimatnamelerle esnaf dükkanlarının kapanma saatleri düzenlenmiş olup, eczaneler için böyle bir uygulama yapılmamıştır. Bkz. Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin*, 52.

42 “Türkiye Eczacı Kalfaları Derneğinin 1953 Yılı İdare Heyeti Çalışma Raporu,” 15.

EK I
İSTANBUL ECZACI İŞÇİLERİ CEMİYETİ
İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımıza
(*İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımıza*. Arşak Garoyan Matbaası,
Dersaadet, 1328 [1912-13], 3 s.)

Arkadaş!

Kayd-ı hayatımız mesabesinde olan mesleğimizin menafi-i maddiye ve maneviyelerini sırf müdafaa yolunda 18 Temmuz sene 1902 [1912 olacak] efrenci tarihinde ve 265 numarolu ruhsatname ile resmen musaddak (İstanbul Eczacı İşçileri Cemiyeti) namıyla bir cemiyet teşekkül ettiğini bugün (...) eczacı işçilerine tebşir ile müşerref bulunuyoruz.

Bilcümle çalışan arkadaşlarla biz de dâhil olduğumuz halde cemiyet-i mezkûreyi eczacı işçileri arasında yegâne teşkilât addederiz.

Menafi-i maddiye ve maneviye-i mesleğimize cidden müdafaa eyleyerek iş saatlerini tenkis, maaşatı tezyid velhasıl biz eczacı işçilerini insanlara layık bir surette yaşatmak çarelerine tevessül edeceğimiz kalben ümid eyleyiz.

Arkadaşlar !.. Bizlere reva görülen ihtilâs ve irtikâbata patronların lakaydı-i gûna-gûnuna nihayet verebilmek bulunduğumuz meslek ve sınıfı müdafaa yolunda ittihat ve ittifak ederek yalnız bir bayrak altında toplanmağa arz-ı ihtiyaç eder ki işte bugün o bayrağı birçok zahmetlerden, meşakkatlerden sonra resmen açmağa muvafık olduk. Bundan sonra her arkadaşta tertib eden yegâne vazife onun altında toplanarak sairlerin eserine tabiiyet etmekle hâsıl olacağını arz eder ve cümle uhuvvet-i ittihadı davet ederek takdim-i ihtiramat eyleyiz.

Yaşasın ittihad...

Yaşasın sebat...

İmza

Heyet-i idare

Nizamnameden muharrec mevad:

Madde beş. Bilatefrik cins ve mezhep her eczacı işçisi aza-yı cemiyetden olabilir.

Madde altı. Cemiyete kayd olunacak her aza için yalnız bir defaya mahsus olmak üzere kaydiye on kuruş ve mahiye dahi beş kuruş taksiyat vermek mecburidir.

Haşiyeye. Cemiyet merkezi ve mahalli-i idaresi Galata Yangın Kulesi Meydanında Cami sokağında Ragıp Paşa Hanında 4 numarada Amele Merkezi Kulübü'nde olup her akşam saat 7-9 kadar muamele-i kaydiye ile iştilal etmektedir. Kayıt için mezkûr adrese tahriren dahi müracaat olunur.

EK II
ECZACILAR – İSTANBUL'DA AMELE HAYATI HAKKINDA TERAKKİYATLAR
(“Eczacılar,” *Aydınlık*, sayı 10, 1 Teşrin-i Sâni 1922 [1 Kasım 1922], 267-270)

İstanbul'un binlerce kul çalıştıran şubatından birisi de eczacılıktır. Türkiye'de yüzlerce işçi çalıştırmak suretiyle istihsal yapan müessesat-ı ispençariye ve kimyeviye tesadüf edilmez. Bu şube ekseriyetle kendisi için lâzımgelen mevadı mamûl şeklinde idhal ve ancak (8-10) işçi çalıştıran birkaç müesse de nim mamûl mevadı muayyen bir şekil vererek mamûl bir hale ifrağ ederler. Şehrimizdeki büyük ecza-yı tıbbiye müessesatı, daima fazla birer ithalâtçı ve tedarikçi olarak arz-ı vücud eylemekde ve hemen bütün Türkiye'nin ecza-yı tıbbiye ihtiyacını tatmin ettikten başka Karadeniz'e mahut memâlike de mühim miktarda ihracat ve transit suretle sevkiyat yapmaktadır.

Şehrimizdeki (tıbbi müessesat) sekiz yüzü bulmuştur. Ecza-yı tıbbiye ticareti ile iştilal eyleyen müesseselerin kısm-ı mühimmi İstanbul cihetinde bulunmaktadır. İstanbul cihetinde bulunan büyük

ecza-ı tıbbiye depoları elliye tecavüz etmekte ve büyük bir kısmı da Galata'da ve Beyoğlu cihetlerinde bulunmaktadır. Büyük ecza-ı tıbbiye müesseselerinin en mühimleri -ki 8-10 işçi kullanmaktadırlar- Beyoğlu'nda Kanzuk Eczahanesi, İstanbul ve Beyoğlu'nda İngiliz Anonim Şirketi depoları, Sirkeci'de Beşir Kemal Eczahanesi, Meydancık'da Ekrem Necib Deposu, Aksaray'da Edhem Pertev Eczahanesi, Beyoğlu'nda Maurice Faragji Deposu ve ilâhir ...dir.

Eczahanelerle imalâthaneler İstanbul'un en ücra köşelerine kadar, her tarafına serpilmiş olub en ziyade kesafetle buldukları mahalleler Cadde-i Kebir, Galata, Sirkeci, Divan Yolu, Fatih ve Aksaray civar ve caddeleridir.

Şehrimizde mevcut eczahaneler (500-550)'yi bulmakta ve ekserisi 1-4 işçi istihdam etmektedir. Pek insafsız bir tarzda cereyan eylemekte bulunan soygunlarına daha emin ve şümlü bir şekil verebilenin bir teşkilatla kabil olabileceğini takdir eden bu çok kurnaz sınıf kendilerini evvela milî tarzda organize etmişler ve bu suretle (Türk, Rum, Ermeni, Musevi) kısımları vücud bulmuşdur.

Sermayedarlar, soygunlarının istedikleri şekilde serbestçe ve vasi mikyasa yapılabilmemesinin ancak işçilerin ittihad ederek kudretli ve mücadeleci bir teşkilat altında toplanmadıkları takdirde kabil olabileceğini, kendi sıfatlarına has kurnazlıkla takdir ederler; işçi uyanış ve ittihadına mani olmak için her türlü desise ve tazyikleri yapmakdan çekinmezler. Bunların en büyük silâhları bilhassa bizim gibi geri kalmış memleketlerde, milliyetçilikdir. Bu kurnaz sınıf, bizzat bir millet ve milliyetçilik tanımadığı halde güzel bir ayırış silâhı olduğu için bunu bin türlü yıldızlarla süsleyerek yüz bin türlü şekillerle ayrılmaz bir kül olan işçi sınıfına mütemediyen yuttururlar. Hepsini yalnız tek bir millettten (sınıftan), işçi sınıfından olan işçilerin hissiyat-ı milliyelerine müracaat ederler. Gözlerini açmalarına hiçbir zaman müsaade etmedikleri bu zavallı gözleri kapalı ferdlere, bu aynı sınıfın uzuvlarını yekdiğerine saldırtırlar, boğazlatırlar ve nihayet hukuki mevkilerini unutturdıkları bütün bu boğazlanan ve tabiatıyla sınıf düşen insanların hissini birden boyunduruğa sokarlar ve istedikleri gibi müştereken, hem de milliyet farkı gözetmeksizin hep birlikte soyarlar... Aynı tezahüre şehrimizde de şahid olmaktadır.

Bu zavallı ve gözleri el'an kapalı işçi zümresinin millî hislerine müracaat, suretiyle Türk'ü, Rum'una, Ermeni'sini, Türk'e saldırtıyolar. Ve milliyet perdesi altında işçi sınıfının, tek ve müşterek düşmanı olan sermayedar ve patronlara karşı müşterek haklarını, müşterek menfaatlerini müdafaa edebilmek için bir mücadele teşkilâtı altında birleşmelerine mâni oluyorlar ve bunda milliyet hislerinden, kasden ikâ' ettikleri milliyet tezat ve [...] istifade ediyorlar. Diğer cihetten ise o mütemediyen körükledikleri milliyet, hisleri, milliyet tezatları kendilerini müştereken ve daha iyi soymak esbabını ihzar için birleşmekden katıyen mâni etmiyor. Bu fevkalade milliyetperver görünen ve bunu büyük bir maharetle telkin eden bezirgânlar zümresi, müşterek soygun karşısında bütün bu mukaddes dedikleri milliyet hudutlarını çiğneyip çekmekte tereddüt göstermez ve milliyetin fevkinde bir (sınıf birlik teşkilatını) kurmaktan çekinmezler. Türk, Rum, Ermeni, Musevi ecza-yı tıbbiye tacirlerinin müşterek ve müttehid sendikaları işte bu sınıf birliğinin numunesidir.

İstanbul'da bu şubede çalışan işçilerin miktarı en aşağı bir hesapla (1500)'ü geçmektedir. Kısm-ı mühimmini gençler teşkil eden bu işçilerin 400'ü Rum, 400'ü Ermeni, 700'ü de Türk ve milel saire mensublarıdır. Bu işçiler çırak ve kalfa namlarıyla yad edilirler. Çıraklık müddeti gayri muayyendir. Çıraklıktan maksat sinamak az çok öğrenmek demek olduğuna göre iki sene bigânen mâbâliğ kâfi ise de patronların kabil olduğu kadar uzun bir zaman [...] etmekteki bariz menfaatleri sebebiyle pek çok uzamaktadır. Ve bu suretle bu sanat çırakları senelerce, derileri soyuluncaya kadar didinmek mecburiyetinde bırakılmaktadırlar. Ücretler bu kalfalık müddetleriyle mütenasiben ve fakat pek batî bir yürüyüşle tezayüt eder. Bu suretle halen (3) lira haftalık almakla işe başlayan bir çırak, senelerden sonra ancak (6) lira almağa muvaffak olabilir. Çıraklar, kalfalarla ustaların (patron) göstereceği herhangi bir işi yapmakla vazifedar olduklarından şerait-ı semde bittabi pek ezicidir. Çırak herkesden evvel dükkânı

açmağa ve herkesden sonra kapamağa ve bu suretle yevmiye ekseriya on altı saat çalışmağa mecburdur. Ekseri kalfaların mazhar oldukları on beş günde bir istirahat ve tatile kolay kolay nail olamazlar. Yemek ve giyim işlerine ustalar katiyen karışmazlar. Yalnız eczahanelerde (oda müsaade olduğu takdirde) bazen çırakların yatmalarına mümanaat edilmez.

Ücretler haftalık ve lira hesabıyla şudur:

	Harpten evvel		Hâlihazırda	
	Asgari	Azami	Asgari	Azami
Serkalfalar	2 Lira	3 Lira	10 Lira	15 Lira (bazen % 5)
Kalfalar	1 Lira	1.5 Lira	7.5 Lira	10 Lira
Çıraklar	20 Kuruş	40 Kuruş	4 Lira	6 Lira

Bu rakamlardan istidlal edildiğine göre serkalfaların ücretleri (5), kalfaların (7) ve çırakların (16,5) misli tezayüt eylemiştir. Mutlak bir ekseriyetini gençler teşkil eden çırak ücretlerindeki terakki, pazarda genç kuvvetlerinin yaşlı işçilerden fazla revaçta bulunmalarından ve bunun da bilhassa genç iş kuvvetlerinin daha uzun zaman çalıştırılmağa, istenildiği veçhile kullanılmağa müsaade verilen emirleri daha mutâvaatkârane ifa eylemekte bulunmalarından, daha kolaylıkla esaret zincirleri içine alımlarından ve nihayet patronlara karşı koymak ve metâlib serd etmek kudret ve kabiliyetinden mahrumiyetlerinden ileri gelmektedir.

Şehrimizdeki eczahanelerin çoğu küçük olduklarından ekserisinden ancak 1-2 çırak bir kısmında 2-5 ve pek mahdut bir kısmında da 5-10 işçi bulunduğuna göre işçiler çok dağınık bulunmaktadır. İş zamanlarının fevkalade uzunluğu, hafta tatilinin ademi mevcudiyeti bu meslekteki işçilerin bir araya gelerek tanışmalarına ve aralarında tesanütün tesisine gayr-ı muvafık bir surette icra-yı tesir etmesine sebep olmaktadır. Patronlar sınıfı tesanütün ademi mevcudiyetinden ancak istifade ederek bunu temine çalışanları, pek dağınık işçileri bir teşkilât altında toplamak için uğraşan ve onları ikaz edenleri derhal işten çıkarmakta gecikmiyorlar. Bu suretle Beyoğlu cihetindeki işçilerin, tesanütleri sayesinde temin ettikleri hafta tatili; sırf İstanbul cihetindeki işçilerin kendilerini, onlara tamamen yabancı hatta kendi esaret zincirlerini ve sefalet sebeplerini bizzat hazırlamaktan başka netice vermeyen milliyetçilik gibi hislere kaydırılmaları sebebiyle diğer büyük işçi kısmı için henüz ulaşılamayan bir hayal şeklinde kalmakta; yevmiyeler ihtiyacı-zaruriye ile katiyen nispet kabul etmeyecek bir seviyede bulunmakta, iş saatleri tahammül-i beşerin fevkine çıkmaktadır. Küçük bir sayıya isyan daha doğrusu çalınmakta olan hakkın istirdadı için vuku bulan küçük bir tesbit, derhal çırak ve kalfaların işten çıkarılmalarıyla neticelenmekte ve yerlerine nisf derecesinde ücretli kimseler ikame olunmaktadır.

Meslekleri icabı işçiler, ana lisanlarından maada az çok Fransızcaya vakıfdırlar.

335 (1919) senesinde Rumların gayretleriyle «Beynelmileli Diplomalı ve Diplomasız Eczacı Müstahdemîni Cemiyeti» namıyla bir cemiyet teşkil edilmiş ve az zamanda iki tane Rum diğer bir tane de Ermeni, Türk ve Musevi olmak üzere iki yüze karib aza cem'ine muvaffakiyet hâsıl olmuştur. Fakat müessisleriyle idare heyetine geçirilenlerin sendikalarımıza bigâne olmaları, diğer cihetten menfaatperest bazı diplomalı azanın patronlarının dahl ü âhi veçhile bu cemiyetde icra-i tefvîz başlamaları, henüz kâfi derecede şuur sahibi olamayan kitlenin mutad lakaydisi her taraf burjuva azasının bu yeni doğmağa başlayan işçi birliğini devirmeye ve dağıtmağa bütün kuvvet ve desiseleriyle

çalışmaları ve nihayet bir sürü havaî masraflar sebebiyle uzun müddet yaşamayarak nihayet inhilâl etmiştir. Şayan-ı dikkat ve diğer bilumum teşkilâtlar için bir ders-i ibaret teşkil eden cihet şudur ki bu cemiyet teşekkülünden inhilâlîne değin üç defa değıştirdiği idare heyetlerinde ekseriyet-i mutlaka, (5/7) nisbetinde olmak üzere daima göğüslerinde birer küçük patron kalbi çarpan diplomalılar elinde kalmış ve hatta bunların içinde patronların metbu' bir hizmetkârı olarak sırf eylediği faaliyete mükâfaten bilahare eczahane satın alacak kadar altına gark edilen kalfalar bile bu idare heyetlerinde yer bulmuşlar ve mühim rol oynamışlardır. Bir işçi teşkilâtının başına yarım patronların geçmesinin, hak girmesinin bile inhilâl ile neticelendiğini göstermesi itibarıyla bu tecrübe, elim olmakla birlikte, diğer emsali gibi işçi sınıfının daima göz önünden ayırmayacakları kadar kıymetdar ve mühimdir. Bunun diğer bir neticesi de tabii ki sosyalist fırkasının yanlış hareket ve dolambaçlı işleriyle umumiyetle sosyalizme karşı indirdiği darbeye meşabih olmak üzere işçilerin, esasında hiç fenalığı olmayan teşkilâta emniyetsizliğini, adem-i itimadını ve nihayet teşkilattan uzaklaşmasına mucib olmasıdır. Bu suretle yeniden bu sendikaya hayat ve faaliyet vermek isteyen birkaç şuurulu işçi, diğer işçiler tarafından, sırf patron uşaklarının kasden bıraktıkları fena tesir ve tecrübe neticesi olarak itimatsızlık ve lakaydi ile karşılaşmışlar ve acı tecrübelerden sonra idare ve kontrol heyetlerinin kapıları diplomalılara mutlak surette kapanmış olmasına ve nizamnameye bu heyetlerin yalnız diplomasız müstahdeminin dâhil olabileceğine dair maddeler konmuş, olmasına rağmen (27) kişiden fazlasını toplayamamış ve nihayet bunlar da son zamanlarda dağılmışlardır.

Şurasını tekrar kaydetmeden geçmeyeceğiz ki eczacı müstahdeminin bugün münferit ve dağınık her darbeye rıza gösterecek vaziyette bulunmasında ve her başlayan birlik hareketinin inhilâllerle neticelenmesinde bütün milletler burjuvazisinin büyük bir maharetle zerk eyledikleri milliyet farklarının [...] büyük tesirleri olmuş gayet sıkı ve hayati menfaatlerin birbirine bağladığı bu bir tek sınıfın evlatları, [...] bu yaldızlı ağlara büyük bir sefaletle kapılmışlar ve nihayet zincirleri kendi boyunlarına kendileri geçirmişler, büyük işçi sınıfının koparılamaz bir uzvu olan bu zavallılar, patronlarının kendilerini milliyet morfinleriyle uyutdukları halde aynı patronların milliyet fark ve menfaatleri fevkinde, bir (sınıf-ı birlik) yapmakta ve bu birlik kuvvetiyle her tarafa müştereken hücum etmekte bulduklarını göremeyecek kadar derin bir uykuya dalmışlar ve bizzat patronlarının verdikleri bu ameli dersden istifade edememişlerdir.

EK III
TÜRKİYE ECZACI KALFALARI BİRLİĞİ TÜZÜĞÜ
(İstanbul 1949)

EK - III
TÜRKİYE ECZACI
KALFALARI BİRLİĞİ
TÜZÜĞÜ

TÜRKİYE
ECZACI KALFALARI BİRLİĞİ

TÜZÜĞÜ

İSTANBUL
1 9 4 9

*Türkiye Eczacı Kalfaları
Birliği Tüzüğü*

4919 No: lu kanunla tādil edilmiş olan 3512 No. lu
Cemiyetler Kanununa uygun olarak hazırlanmış
ve Umumi Heyetçe 11-12-949 da kabul edilmiştir.

1 9 4 9

**Türkiye Eczacı Kalfaları
Birliği Tüzüğü**

Madde: 1 — Birliğin kuruluşundaki gaye:

A — Eczacı kalfalığını, mensuplarını hayatları boyunca mahrumiyet içinde ve daima istikbal endişesi ile sürüyüp giden nankör bir meslek halinden kurtarıp, hakiki bir yaşama vasıtası yapmak.

B — Ötedenberi hor görülmekte olan mesleğimize bir vekar kazandırmak uğrunda lüzum görülecek her türlü teşebbüste bulunarak gerek mesleki ve gerekse içtimai cihetlerde kalkınmamızı temin etmek. Bu hedefe varmak için yapılacak işlerin başında, İş kanununun bahsettiği haklardan bizim de istifade edebilmemizi sağlamak gelecektir.

C — Hayatımız boyunca gayret ve sadakatle, belki bunun da üstünde fedakârlıkla çalışıp yıprandığımız halde, yine de vasat derecede bir refaha ulaşabilmekten çok uzak olan mesleğimiz, mensuplarını, şüphesiz lâyık olduğumuz daha medenî daha müreffeh bir yaşama seviyesine kavuşturmak.

— 4 —

D — İş rayan arkadaşlara iş temini, icabında taşradan İstanbula veya İstanbuldan taşraya nakilleri takdirdinde, lazım olcaak malumatı toplamak, arzu edildiği takdirdinde, işverenleri ile işçiler arasında yapılacak mukavele ve emsali muamelatta üye arkadaşları temsil ve haklarını gözetmek. İşlerinden haksız olarak çıkarılan üyelerin durumu ile yakından alakadar olarak icap eden tavassutlarda bulunmak ve bu gibi hallerin giderilmesine çalışmak. «Birlik gerekirse, üyelerinin haklarını kanun yolları ile müdafaayı da deruhte edecektir.»

E — Türkiye eczacıları cemiyeti ile temas tesis edilerek, gerek mesleğimizin ve gerekse Birliğimizin kalkınmasına yardım ve müzaheretlerini temin etmek.

F — İşsizlik, hastalık ve ölüm gibi ahvalde birlik üyelerine imkân dahilinde yardımda bulunabilmek gayesi ile bir Yardım sandığı tesis.

G — Birliğin müessesileri aşağıda isimleri yazılı olan 11 belediye

— 5 —

Türkiye Cumhuriyeti tebaasından

Fethullah Özsoydan: Küçükpazar Eczanesinde kalfa ve Fatih, Kızıtaşı No: 5 kat 4 de oturur.

Salâhattin Özberkem: Ankara Eczanesinde kalfa ve Fatih, Kızıtaşı, Kızanlık sokak No: 22 de oturur.

Süheylâ Ürgen: Ankara Eczanesinde kalfa ve Fatih, Muhtesip İskender mahallesi, Akseki camii sokak, No: 8 de oturur.

Sabri Salman: İstanbul Eczanesinde kalfa ve Unkapanı Kâtip Çelebi caddesi, No: 29 da oturur.

Adem Fakir: İstanbul Eczanesinde kalfa ve Cibali Bostanhamam sokak, No: 8/1 de oturur

Fehmi Behür: Sarıgözel Eczanesinde kalfa ve Fatih, Fevziye caddesi, Emir Buhari sokak No: 13 de oturur.

Ali Ferah: Çağaloğlu Eczanesinde kalfa ve Fatih Yeşiltepe sokak No: 15 de oturur.

Kenan Tunçatay: Şehremini Eczanesinde kalfa ve Şehremini Hamdi Emgen apartmanı kat 4 de oturur.

Osmanlı Devleti Şehremini Eczanesinde Kalfa

— 6 —

fa ve Bakırköy, Yeni mahalle 10 Temmuz caddesi No: 79 da oturur.

Ali Sağlam: Çağaloğlu Eczanesinde kalfa ve Çağaloğlu Babıâli caddesi No: 52 de oturur.

Mustafa Nalıncılar: Çağaloğlu Eczanesinde kalfa ve Fatih Karabaş mahallesi, Sofalı çeşme Güldede sokak, No: 34 de oturur.

Birlik merkezi İstanbulda olup şubeleri yoktur.

Madde: 2 — Birliğin adı: Türkiye Eczacı Kalfaları Birliğidir.

Madde: 3 — Birlik siyasetle uğraşmaz.

Madde: 4 — Birlik Türkiyedeki bütün eczacı kalfalarını temsil eder.

Madde: 5 — Birlik, iki türlü üyeden tereküp eder.

A — Asli üye: Eczanelerde çalışan kalfa ve yardımcıları olup idare heyeti kararı ile kaydedilirler.

B — Fahri üye: Eczacılar, Ecza deposu ve laboratuvar sahipleri ile Birliği destekleyen sair zevat olup, idare heyeti teklifi ve umumi he-

— 7 —

yetin tasvibi ile kabul olurlar.

C — Fahri üyeler toplantılara iştirak ve fikirlerini tavsiye edebilirler, fakat oy kullanamaz ve idare heyetinde vazife alamazlar.

Madde: 6 — Her iki türlü üyenin de cemiyetler kanununun istediği evsafı haiz olmaları şarttır.

Madde: 7 — İlk umumî heyet toplantısından itibaren kurucu üyelerin hiç bir sıfat ve selâhiyetleri kalmaz ve bunlar rüchan hakkı iddia edemezler.

Madde: 8 — Asli üyeler ayda bir liradan aşağı olmamak üzere taahhüt edecekleri aidatı kendileri tenzip ederler ve bunu muntazam ödemekle mükelleflerler.

Madde: 9 — Askerî hizmete çağırılan üyeler hizmetleri müddetince bu mükellefiyetten muaf tutulurlar.

Madde: 10 — İdare heyeti tahsil masraflarından tasarruf maksadı ile bu aidatın üç aylık sürelerle tahsil edilmesini isteyebilir.

— 8 —

Birliğin Teşkilâtı

Madde: 11 — Birliğin teşkilâtı jüri heyeti, umumi heyet idare heyeti ve hesap mürakip-lerinden ibarettir.

Jüri Heyeti

Madde: 12 — Jüri heyeti, umumi heyetin işari reyle 2 si aslı, 2 si yedek olarak seçtiği 4 kişiden ikisinin idare heyetine iştiraki ile teşekkül eder. Vazifesi: Birliğin üyeleri arasında çıkan ve idare heyeti tarafından halledilemeyen müracaatı üzerine halletmeğe çalışır. Tarafları dinler ve umumi heyetin kararını almak şartıyla bir üyeyi birlikten çıkarabilir. Jüri kararlarına karşı umumi heyette itiraz olunabilir.

Umumi Heyet

Madde: 13 — Umumi heyet, Birliğe yazılı üyelere ibarettir.

Vazifeleri:

A — İdare heyeti mesele raporları hesap mu-

— 9 —

rakipleri raporunun, bilançonun ve bütçenin tetkik ve kabulü.

B — Jüri ve idare heyetleri hesap mura-kiplerinin intihabı.

C — Birlik tüzüğünün tadili.

D — Birliğin feshi.

Madde: 14 — Umumi heyet her sene Eylül ayında adiyen toplanır. Toplantı günü, saati ve yeri idare heyeti tarafından toplantıdan en az onbeş gün evvel 2 gazete ile ilân ve üç gün evvel hükümetçe ihbar edileceği gibi ayrıca üyelerle gönderilecek davet mektubu ile gündem, idare heyeti namzetleri, bilanço, yeni sene bütçesi, tüzükte değiştirilecek maddeler var ise bunların eski ve yeni şekilleri basılmış olarak gönderilir.

İdare heyeti üyeliğine namzetliklerini koyacak üyelerin içtima gününden en az bir ay evvel yazılı müracaatları lazımdır.

İdare heyeti umumi heyet içtımını niha-yet bir ay geciktirebilir. Daha fazla geciktirir-se 10 üye umumi heyet içtımının nihayet ü-

— 10 —

ay içinde yapılmasını idare heyetinden isterler ve aksi halde kendileri umumi heyeti içtımına çağırılırlar.

Madde: 15 — Üyelerden en az beşte birinin verecekleri takrir veya idare heyetinin göreceği lüzum üzerine umumi heyet fevkalâde olarak içtımına çağırılabilir. Bu içtımın bir hafta evvel yapılacak ilânlar ve gönderilecek davalı yazılı müracaatları lazımdır.

İdare meclisi onbeş gün içinde umumi heyeti fevkalâde içtımına çağırmasa ise müracaat sahipleri bu işi yaparlar.

Madde: 16 — Umumi heyet içtımalarının muteber olması için aslı üyelerden dörtte birinin bizzat veya reylerini göndermek suretile iştirakları lazımdır. İlk içtımada bu ekseriyet olmazsa onbeş gün sonra yapılacak ikinci içtımada ekseriyete bakılmadan içtımaya yapılır.

Madde: 17 — Umumi heyet toplantılarında bulunan üyeler içtımaya zabıt defterini imza ederek mübürürlü rey kâğıdını ahırlar. İçtımaya gelen üyelerin gönderdikleri rey kâğıtları da idare heyeti tarafından mübürürlü olarak hesap mu-

— 11 —

rakiplerine verilir. Yapılan tetkik ve hesap neticesinde içtımaya nisabı mevcut ise idare heyeti başkanı tarafından celse açılır ve üyeler arasından yazılı reyle bir başkan, bir başkan vekili ve iki kâtip seçilir.

Madde: 18 — Umumi heyet içtımalarında gündemde yazılı olmayan şeyler görüşülemez. Ancak içtımadan bir hafta evveline kadar on imzalı takrirle bildirilen şeylerin gündeme alınması veya içtımada mevcut üyelerin yirmi- de birinin teklifi şartıyla diğer işlerin de görüşülmesi mecburidir.

Madde: 19 — Umumi heyetin müzakere zabıtları ve kararları ayrı ayrı olarak yazılır ve başkan, başkan vekili ve kâtipler tarafından imzalanarak saklanır.

Madde: 20 — Her sene birliğe giren üyelerin adedi ve icabında isimleri idare heyeti raporile umumi heyete arz edilir. Keza ölen üyeye hürmetle bir dakika sükût edilir ve kısa zamanda kâhriye yapılır.

— 12 —

Madde: 21 — Umumi heyet içtimanda idare heyetine seçilen üyelerin öz ve soyadları iş ve ikametgâh adresleri ile tüzükte yapılan değişikliklerin bir hafta içinde vilâyete bildirmesi mecburidir.

İdare Heyeti

Madde: 22 — İdare heyeti, umumi heyet tarafından bir sene müddetle üyeler arasından gizli reyile seçilen 5 kişidir.

Reylerin tasnifi kongre başkanı tarafından yapılır.

Madde: 23 — Umumi heyet içtimandan nihayet üç gün sonra kongre başkanı yeni idare heyetini içtima çağırır. Bu içtimada idare heyeti üyeleri gizli reyile aralarından başkan, başkan vekili, genel sekreter, mühasip ve veznedar seçerler ve eski idare heyetinden bilmum işleri ve hesapları devir alırlar.

Madde: 24 — İdare heyeti en az onbeş günde bir toplanır. Lüzumunda başkanın davetile fevkalâde toplantı da yapabilir.

— 14 —

İdare heyeti birlik üyeleri tarafından verilen takrirleri tetkik ve müzakere ile başarmağa çalışır ve neticeyi alâkadarlara yazı ile bildirir.

İdare heyeti lüzumunda üyelerden bazılarını çağırarak istişareler yapar.

Madde: 26 — İdare heyeti üyeleri meslekdaşların sevinçli ve elemli günlerinde birbirleriyle alâkadar olmalarını temine çalışır ve bu kudsi vazife sebebiyle icabeden merasime bizzat iştirak ederler.

İdare heyetinde vazife alan üyelerin işleri

Madde: 27 — **Başkan:** Birliğin mümecslidir. Fevkalâde temsillerde idare heyetinin kararını alması lâzımdır. İdare heyetini acil ve fevkalâde içtimalara davet eder. Genel sekreterle birlikte gündemi hazırlar. İdare heyeti kararile yapılacak müracaatları ve işleri genel sekreter ile birlikte takip eder. Masraf ve sikkalarını ve irat makbuzalarını muhasip ve veznedarla beraber imzalar. Birliğin umum işlerini muhasip ve muhaberatını irza ve tutar.

— 13 —

yarısından fazlası bulunmadıkça müzakere yapılamaz. reyler müsavi olursa başkanın iştirak ettiği rey tercih olunur.

Mazeretsiz arka arkaya 3 içtima gelmeyen üye istifa etmiş sayılır. Mazeretler yazı ile bildirilmelidir.

İcabi halinde ayrılacak üyenin idare heyetinden mezuniyet alması lâzımdır.

İstifa eden üyenin yerine en fazla rey alan yedek üye çağırılır. İki kişi müsavi rey almış ise birisi idare heyeti tarafından gizli reyile tercih olunur. İdare heyeti üyelerinin yarısından fazlası istifa ederse umumi heyet fevkalâde toplanarak yeniden idare heyetini seçer.

İdare heyetinin vazifeleri

Madde: 25 — İdare heyeti birliği temsil eder. Birliğin gayelerinin tahakkukuna çalışır. Sene sonunda mesai raporunu hazırlar. Eilan-şo ve bütçe ile beraber umumi heyete arz eder.

— 15 —

lan bütün defterlerin ilk sahifelerile sahife adedini yazarak mühürler ve imzalar .

Genel sekreter: Birliğin idari işlerini görür ve muhaberatını idare eder. Genel sekreter aşağıda yazılı ve kanunen mecburi olan defterleri tutar:

A — Üye defteri: Birliğe girenlerin hüviyetleri, Birliğe girme tarihleri, aylık veya yıllık para taahhütleri bu deftere yazılır ve üyelerin fotoğrafisi yapıştırılır.

B — İdare heyeti karar defteri: İdare heyetinin kararları tarih ve numara sırasile bu deftere yazılır ve kararların altı üyelerin imzaları ile tasdik olunur.

C — Gelen ve giden evrak defterleri: Gelen ve gönderilen evrak tarih ve numara sırasile bu defterlere kayd ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın kopyeleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarında hifz olunur.

Muhasebeci: Birliğin hesap işlerini vaper aşağıda yazılı defterleri tutar:

— 16 —

A — Varidat ve sarfiyat defteri: Birlik namına alınan paraların alındıkları ve sarfolan paraların verildikleri yerler sarıh olarak bu defterde gösterilir. Varidat dip çoğanlı ve müselsel numaralı makbuz mukabilinde alınır ve masraflar müsbit evrak mukabilinde yapılır, makbuz dip çoğanları ve müsbit evrak saklanır.

B — Bilanço ve hesabi kat'i defteri.

C — Üye aidatını kontrol defteri,

D — Demirbaş eşya defteri.

Muhasebeci aidatını biriktirip göndermeyen üyelere keyfiyeti taahhütü mektupla bildirir.

Muhasebeci tahsilatın hesaplarının selâmetinden mes'uldür.

Veznedar: Birliğin para işlerine bakar. ve kasa defterini tutar. (50) liradan fazla parayı başkanla veznedarın müşterek imzaları ile almak üzere milli bir bankada açılacak hesaba şükû şununda yatırılır.

— 17 —

Veznedarın zayi edeceği paraya idare heyeti kefilidir. (25) liradan fazla masraflar idare heyeti kararı ile yapılır. Veznedar her ay sonunda irat ve masraf hülâsalarını idare heyetine verir.

Hesap mürakipleri

Madde: 28 — Umumi heyet tarafından bir sene müddetle seçilen 3 kişidir. Bu heyet yeni idare heyeti hesaplarını zaman zaman tetkik ve sene sonunda hazırlıyacağı raporla neticeyi umumi heyete arz eder.

Madde 29 — Cezaî müeyyideler:

A — Hesap mürakipleri tarafından hesabatta ihmalî görülen idare üyesi umumi heyet kararı ile vazifesinden af edilir. Bu gibi kusurlu üye adedi birden fazla olursa, bütün idare heyeti istifaya mecbur tutulur.

B — Birlik varidat veya mevcudundan zimmetlerine geçirenler birlikten tard edilir ve bunlar adli takibata maruz tutulurlar.

C — Umumi heyette alınan kararlara aykırı hareketlerde bulunan üye birliğe mensup değildir.

— 18 —

yetini tehlikeye düşürecek şekilde menfi faaliyetleri görülen üyeler keza umumi heyet kararı ile tard olunurlar.

D — Gerek tard ve gerekse istifa şekli ile birlikten ayrılmış olanlar hiç bir müktesep hak iddiasında bulunamazlar.

Madde: 30 — Birliğin kendisini feshetme kararı verebilmesi için tüzüğüne göre toplanacak umumi heyet üyelerinin en az üçte ikisinin huzuru şarttır. Bu suretle ekseriyet elde edilmediği takdirde onbeş gün sonra yapılacak içtimada mevcut üyelerin üçte iki oyu ile verecekleri karar kabul edilir.

Madde: 31 — Bu tüzükte bir tadilat yapılması birliğe kayıtlı üyelerin üçte ikisinin kararı ile kabilirdir.

EK IV

TÜRKİYE ECZACI KALFALARI BİRLİĞİ YARDIM SANDIĞI TÜZÜĞÜ (İstanbul, 1949)

**EK – IV
TÜRKİYE ECZACI
KALFALARI BİRLİĞİ
YARDIM SANDIĞI
TÜZÜĞÜ**

**Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği
Yardım Sandığı Tüzüğü**

Madde: 1 Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği Tüzüğü'nün birinci maddesinin F fıkrası mucibince bir yardım sandığı ihdas edilmiştir.

Bu sandık Birlik idare heyeti tarafından idare edilir.

Madde: 2 Yardım sandığına girebilmek için Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği üyesi bulunmak şarttır. Her üyenin sandığa girmesi mecburiyeti yoktur. Sandığa dahil olan üye, sandığa olan taahhüdâtını tamamen ödemiş bulunmakla sandıktan istifade edebilir.

Madde: 3 Bu sandıktan yapılacak yardım iki türdür.

A — Üyenin ölümü takdirinde (kanunî mükellefiyetten âri olarak) evvelce sandığa bildirmiş bulunduğu şahsa yapılacak yardım.

B — İşsizlik ve sair muhtar hallerde üyenin bizzat kendisine yapılacak yardım.

Madde: 4 Her üyenin yardım sandığına iştiraki.

— 20 —

sırasında 10 lira alınır. Bu paranın 5 lirası A ve 5 lirası da B fıkrasındaki yardımlara hasredilir. Bu 10 liranın ödenmesinden iki ay sonra A fıkrasına mahsuben, ihtiyat taksiti olarak yeniden 5 lira alınır. Böylece her zaman için iki ölüm vakasını karşılayacak yardım ödeneği temin edilmiş olur. Bir ölüm vuku bulmadıkça bu fasla ait, yeniden hiç bir suretle para toplanmaz.

Madde 5 A fıkrasındaki maksat için toplanmış olan meblağın yekünü, ileride yeniden iştirak edecek olan üyelere alınacak paralar da ilâve edilmek şartı ile milli bir bankada (Yardım Sandığı Madde 3 fıkrası A mevcudu) namı altında bir hesaba yatırılır. Bu para hiç bir suretle başka yere harcanamaz.

Madde: 6 Üyelerden biri vefat ettiği takdirde, İdare heyeti vefata muttali olduğu zamandan itibaren 48 saat zarfında üyenin evvelce tahriren tayin etmiş olduğu varisine ihtiyat taksitinden maddetle toplanmış olan parayı teslim

— 21 —

Noter senedi mukabilinde vermeğe mecburdur.

Madde: 7 Para verilecek zat uzakta bulunuyorsa, en seri vasıta ile (havale masrafı ödenecek paradan kesilmek şartı ile) mahalline gönderilir.

Madde: 8 Üyelerden birinin vefatını müteakip bir hafta zarfında, keyfiyet üyelere ihbar ve yeni taksitlerinin gönderilmesi rica olunur.

Madde: 9 Vefat eden üye birliğe borçlu ise, borç miktarı bu verilen paradan kesilecektir.

Madde: 10 Muvasalânın kesilmesi veya seyahat gibi meşru mazeretler müstesna, ihbarnameyi aldığından itibaren 20 gün içinde taksitini tediyet etmemiş olanlar, sandıktan çekilmiş ad olunurlar.

Madde: 11 Askerî hizmete çağırılmış olan üyeler, bu hizmetleri müddetince sandık taahhüdâtını ödemekten muaf tutulurlar. Bunlar yardım san-

— 22 —

diğundan istifade edeceklerdir. Ancak muharebe esnasındaki şehit düşme keyfiyeti mevzuumuz dışında olduğundan bu gibilere ödenecek para yalnız normal ölüm karşılığı olacaktır.

Madde: 12 B fıkrasındaki yardıma hasredilmiş olan 5 lira her sene yeniden toplanır ve böylelikle sandığın yardım imkânları artırılmış olur. Bu para da yine milli bir bankada (Yardım sandığı madde 3 fıkra B mevcudu) namı altında cari bir hesap açtırılarak saklanır.

Madde: 13 Bu fasiladaki paradan üyele yapılacak yardım ancak borç şeklinde olur. Bir üyeye borç olarak verilecek para üyenin bir aylık ücretinin miktarını geçemez ve en geç 12 ayda ödenmek şartı ile taksitlere bölünür. Evvelce almış olduğunu ödediğinden itibaren 2 yıl geçme dikçe bir üyeye yeniden borç verilemez. İleride (yardım sandığı sermayesi artıkça) pek muhtaç bulunan bazı arkadaşlara karşılıksız yardım yapmak da düşünülecektir. Ancak bunu sandık üyelerinin üçte iki ekseriyetinin kararı şarttır.

— 23 —

Madde: 14 Yardım sandığı taksitlerinden herhangi birisini ödemeyen üyeler ile Türkiye Eczacı Kalfaları Birliğinden çekilmiş olanlar bu yardım sandığından da çekilmiş sayılırlar. Bu gibilerin paraları iade edilmez.

Madde: 15 Yardım sandığının devamına imkân olmadığı takdirde mevcut para üyeler arasında istirakleri nisbetinde taksim veya ekseriyet kararı ile hayır müesseselerinden birine teberü edilecektir.

Madde: 16 Bu tüzüğün değiştirilmesi sandık üyelerinin üçte iki ekseriyeti ile kabildir.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği'nin Ankara şubesine ait antetli zarf ve mektup kâğıdı. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

Basılı Kaynaklar / Printed Sources

“Müteferrik Haberler - Türkiye Eczacıları Cemiyeti'nden.” *Türk Eczacı Âlemi* 3, 3-4 (1929): 55.

Baylav, Naşit. *Eczacılık Tarihi*. İstanbul: Yörük Matbaası, 1968.

Baytop, Turhan. “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Eczacılık Cemiyetleri.” *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*, yayına hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu içinde, 143-154. İstanbul: Edebiyat Fakültesi ve IRCICA, 1987.

Baytop, Turhan. *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: Sinangil Matbaası, 2000.

Çetinkaya, Y. Doğan. “Sefaletten İhyaya: Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi ve E. P. Thompson.” *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar* sayı 17 (Bahar 2014): 201-221.

Dumont, Paul. “20. Yüzyıl Başları Osmanlı İmparatorluğu İşçi Harekeleri ve Sosyalist Akımlar Tarihi Üzerine Yayınlanmış Kaynaklar.” *Toplum ve Bilim* sayı 3 (Güz 1977): 31-50.

“Eczacılar.” *Aydınlık*, sayı 10, 1 Teşrin-i Sâni 1922 [1 Kasım 1922], 267-270.

“Eczane Sahibi Meslektaşlarımıza Bir Tamim.” *Farmakoloğ* 3, 3-4 (1933): 637.

Etker, Şeref. *İkinci Meşrutiyetin Tabip Örgütleri*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2017.

İdare heyeti, “Türkiye Eczacıları Birliği I. Bölge İstanbul Eczacı Odası Kongresi İdare Heyetinin Çalışma Raporu.” *Pratik Farmakoloğ* 9, 104 (1962): 10.

“İstanbul Eczacı Amelesinin Lakaydisi Yüzünden Dağılan Bir Teşkilat.” *Ziyâ*, 27 Eylül 1922, 2.

İstanbul Eczacı İşçi Arkadaşlarımıza. Dersaadet: Arşak Gorayan Matbaası, 1328 [1912-13].

Kocacık, Eyüp Talha. *Farmakoloğ Dergisinin Özetli Bibliyografyası ve Değerlendirmesi*. İstanbul: Eczacılık Tarihi Araştırma Derneği, 2016.

“Pratik Farmakoloğlar Birliği.” *Farmakoloğ* 3, 6 (1933): 685-686.

Toprak, Zafer. “Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti.” *Toplum ve Bilim* sayı 40 (Kış 1988): 141-153.

Tunçay, Mete. *Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler*. İstanbul: Belge Yayınları, 1982.

Tunçay, Mete. *Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908-1925)*. İstanbul: BDS Yayınları, 1991.

Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği Tüzüğü. İstanbul, 1949.

Türkiye Eczacı Kalfaları Birliği Yardım Sandığı Tüzüğü. İstanbul, 1949.

Türkiye Eczacı Kalfaları’nın Büyük Millet Meclisi Muhterem Azalarından Ricası. İzmir: Meşher Matbaası, 1933.

“Türkiye Eczacı Kalfaları Derneğinin 1953 Yılı İdare Heyeti Çalışma Raporu.” *Pratik Farmakoloğ* 1, 1 (Ocak 1954): 15-18.

Unsur, Özge. “Şefik Hüsnü Değmer: Türkiye Sol Hareketi İçindeki Yeri ve Görüşleri.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.

Yıldırım, Kadir. “Balkan Savaşları’nın Osmanlı’da İşçi Hareketleri Üzerindeki Etkileri.” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12, 2 (Kış 2012): 213-234.

Yıldırım, Nuran. “Dârülfünûn-ı Osmanî Tıp Fakültesi Eczacı Mektebi Öğrencilerine Ait Kabulnâmeler ve Şehâdetnâmeler.” *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri (20-21 Eylül 1990; İstanbul)* içinde 239-279. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.

Yıldırım, Nuran. “Nizamnâme-i Eczacıyan der Memalik-i Osmaniye Osmanlı Devleti’nde Eczacılar Nizamnâmesi-1852.” *IV. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildirileri (4-5 Haziran 1998; İstanbul)* editör Emre Dölen içinde 43-103. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, 2000.

Yolalıcı, M. Emin. “1922-1923 Yıllarında Samsun’da Fiyat Hareketleri (Belediye Meclisi Zabıt Defteri’ne Göre).” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cumhuriyetin 75. Yıl Özel Sayısı* 14, 42 (Kasım 1998): 121-145.

